

УДК 37.378

ІВАНОВА Світлана Володимирівна
кандидат педагогічних наук
Державної інспекції навчальних закладів України
e-mail: tetyanna@ukr.net

ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В АСПЕКТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Анотація. В статті розкриваються актуальній проблемі впровадження інновацій в освітню практику вищих навчальних закладів. Проаналізовано загальні інноваційні тенденції в контексті євроінтеграційних і глобалізаційних світових процесів у сфері вищої, інноваційні процеси в освітній галузі, що спираються на сучасні методологічні підходи; особливості розробки та впровадження у навчальну діяльність інноваційних технологій професійного становлення сучасного фахівця. Досліджувана проблема висвітлюється за такими напрямками: концептуальні засади та методологічні підходи до вищої освіти в умовах інформаційного суспільства; практика впровадження освітніх інновацій в системі професійної освіти майбутніх фахівців; інноваційні методичні аспекти підготовки студентів у вищій школі.

Висвітлюється питання щодо шляхів підвищення конкурентноспроможності будь-якої країни у сучасному світі, які передбачають перехід від екстенсивного використання людських ресурсів з низьким рівнем базової професійної підготовки до інтенсивного використання висококваліфікованої робочої сили, адаптованої до умов соціально орієнтованої економіки інноваційного типу. Побудова такої економіки потребує формування в країні цілісної системи ефективного перетворення сучасних знань у нові технології, продукти і послуги, що знаходять свої реальних споживачів на національних або глобальних ринках, тобто потребують розробки ефективної національної інноваційної системи. Для українського суспільства, що відкриває свою національну самоідентичність, принципове значення має розробка проблем удосконалення управління інноваційними процесами у вищій школі, аналіз сучасного стану вітчизняної системи вищої освіти, розкриття соціальних механізмів її інноваційного розвитку.

***Ключові слова:** інновації, вища освіта, європейський освітній простір, інформаційні технології, професійна кваліфікація.*

Постановка проблеми. Інновації в освіті пов'язані із загальними процесами у суспільстві, глобалізаційними та інтеграційними процесами. Інноваційна діяльність в Україні передбачена Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», Державною програмою прогнозування Науково - технологічного та інноваційного розвитку. Інновації в освіті є закономірним явищем, динамічним за характером і розвивальним за результатами, їх запровадження дозволяє вирішити суперечності між традиційною системою і потребами в якісно новій освіті. Сутнісною ознакою інновації є її здатність впливати на загальний рівень професійної діяльності педагога, розширювати інноваційне поле освітнього середовища у навчальному закладі, регіоні. Як системне утворення інновація характеризується інтегральними якостями: інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, інноваційне середовище. Джерелом інновації є цілеспрямований пошук ідей з метою розв'язання суперечностей, її освоєння відбувається шляхом апробації в формі педагогічного експерименту або пілотного впровадження. Розвиток інновації залежить від того, наскільки соціально - психологічне середовище потребує нової ідеї. Подальше існування інновації пов'язане з переходом у стадію стабільною функціонування. Отже, інновації в освіті - це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану. Слово "інновація" має багатомірне значення, оскільки складається з двох форм: власне ідеї та процесу її практичної реалізації [1].

Інновації класифікують за об'єктом впливу (педагогічні, соціально-психологічні, організаційно-управлінські), рівнем поширення (системно-методологічні та локально-технологічні) та інноваційним потенціалом нового (радикальні, модифікаційні, комбінаторні). Упровадження інновацій спеціально-психологічної спрямованості сприяє покращенню мікроклімату в освітньому середовищі, формує високий рівень культури стосунків між суб'єктами навчально-виховного процесу. Інновації організаційно-управлінського типу забезпечують запровадження сучасних форм і методів управління, сприяють подоланню стереотипів консервативного стилю керівництва, формують нові партнерські відносини. Поширення інновацій системно-методологічного рівня запроваджуються у межах загальної системи. Локально-технологічний рівень інновацій передбачає апробацію особистісно орієнтованих інноваційних методів, систем на окремих об'єктах освіти. Згідно з інноваційним потенціалом, радикально нові ідеї – інновації в освіті, що запроваджуються на основі кардинально нових засобів (інформаційно-комп'ютерних технологій тощо).

Головною **метою** запровадження інновацій в освіті кінця у XXI ст. стає необхідність відповідати виклику глобалізаційних трансформацій, екологічних проблем, полікультурних тенденцій у світі. Нові ідеї зосереджено навколо проблем оцінювання якості освіти, формування у науково- педагогічних працівників індивідуальної відповідальності за позитивні зміни в освіті, активізації соціально-педагогічних процесів для підвищення якості освіти. Нині утверджується пріоритет інноваційного розвитку освіти на основі модернізації всіх складових системи (змісту, педагогічних технологій, оцінювання навчальних досягнень студентів, кадрового забезпечення, управління, фінансування тощо); нормативного забезпечення інноваційної політики галузі; формування інфраструктур, які підтримують та координують інноваційні процеси [1].

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку освіти у світі характеризується особливою інтенсивністю реформістських процесів у галузі вищої освіти, що зумовлюються тенденціями світового розвитку, зокрема: динамічним розвитком суспільства, необхідністю підготовки людей до життя у швидкоплинних умовах дійсності; виникненням та збільшенням глобальних проблем, вирішення яких можливо лише у співпраці міжнародної спільноти, скороченням галузей, які потребують некваліфікованої та малокваліфікованої праці; структурними змінами у сфері зайнятості, що зумовлює постійну потребу в підвищенні професійної кваліфікації та перепідготовці кадрів, зростання їхньої професійної мобільності.

У межах цих загальних тенденцій здійснюється реформування систем вищої освіти, спільними характеристиками яких є: децентралізація й демократизація управління; розширення автономії університетів з одночасним посиленням контролю з боку суспільства; акцентування на ринкових моделях організації, управління та фінансування вищої освіти.

Формування європейського освітнього простору підпорядковано наступним завданням: збільшити здатність випускників до працевлаштування; підвищити мобільність громадян; збільшити потенціал конкурентоспроможності освіти.

Головним завданням освіти в XXI столітті є застосування нових інформаційних технологій у поширенні знань. Ці технології дозволяють розповсюдження знань за допомогою технології дистанційної освіти, завдяки якій якісну освіту стає доступним для кожного мешканця Землі, незалежно від місця його проживання. У зв'язку з цим багато країн звертаються до ідеї безперервного дистанційного навчання, в рамках якої базова освіта розглядається лише як підготовка до професійної кар'єри, яку людина робить все життя. В умовах інтенсифікації наукового знання, що становить основу глобальної економіки, навчання протягом усього життя має стати пріоритетним.

Глобалізація в галузі освіти передбачає інтеграцію та координацію національних освітніх систем. Тому особливої важливості набуває проблема стратегічної орієнтації та інтеграції національних систем освіти. Національна освіта повинна прагнути до збереження кращих традицій і стандартів класичної освіти. При цьому необхідно впровадження інновацій у вітчизняну освіту. Реформування освітньої системи має бути орієнтоване на вироблення моделі, що враховує як вітчизняний досвід, так і кращі досягнення світової освітньої практики.

Інтеграція вищої школи України до загальноєвропейського освітнього простору пов'язана з проблемами, розв'язання яких бачиться у реформуванні системи підготовки кадрів згідно з міжнародними вимогами. В умовах зростання обсягів інформації з багатьох галузей науки, техніки та технології, кардинальних змін у соціальній сфері, висунення високих професійних вимог до майбутніх педагогів необхідно інтенсифікувати процес навчання, створити умови для підготовки висококваліфікованих учительських кадрів, використовуючи новітні технології і методики навчання. У багатьох зарубіжних навчальних закладах останнім часом з'явилися так звані гібридні курси (hybrid courses). Це специфічна форма поєднання очного і дистанційного навчання, за якої окремі курси студент самостійно вивчає в електронному форматі, що не виключає його безпосередніх контактів з викладачем.

XXI століття – це епоха інформаційного суспільства, епоха технологічної культури. Формування глобального інформаційного суспільства виводить на перший план проблему поширення знання. Дистанційна освіта здійснює наближення знання до споживача, дозволяє пропонувати освітні послуги всім бажаючим, незважаючи на географічні та інші фактори. Стратегічна мета дистанційної освіти – забезпечити громадянам право отримання освіти будь-якого рівня на місці їх проживання або професійної діяльності. Дана мета досягається в руслі світової тенденції мобільного поширення знань у вигляді обміну освітніми ресурсами [2].

Нові інформаційні технології в освіті мають суттєві переваги. Дані технології сприяють ліквідації відставання периферійних районів держав від столичних та інших університетських центрів в контексті вільного доступу до освіти, інформації та культурних досягнень людської цивілізації. Вони створюють умови для розвитку світового освітнього простору, експорту та імпорту освіти, об'єднання світового інтелектуального, творчого, інформаційного та науково-педагогічного потенціалів.

Сьогодні, національна освітня система зазнає серйозні трансформації. Йде пошук шляхів перетворень у цій сфері діяльності у світлі Болонського процесу. Прагнення

адаптуватися до світових стандартів освіти викликає необхідність першочергового вирішення таких ключових питань, як визначення місця ВУЗу в сучасному світі і зміна змісту вищої освіти, а отже і пов'язаної з цим модернізації освітніх структур, вдосконалення методики викладання, впровадження новітніх технологій в освітній процес та інших

Серйозні трансформації в житті суспільства і держави торкнулися і сфери вищої освіти. Ставши самостійною і незалежною сферою діяльності, вища освіта прагне адаптуватися до нових умов, орієнтуючись на світові стандарти освіти. Проте пошук шляхів намітилися перетворень у цій сфері діяльності не повинно означати сліпе слідування світовим стандартам. Видається за доцільне, використовувати позитивні аспекти світової системи освіти, не зраджуючи забуттю власні освітні традиції.

Прискорення науково-технічного прогресу зумовлює підвищені вимоги до якісного потенціалу робочої сили, що займається генеруванням, розробкою і впровадженням нових технологічних ідей. За умов трансформації українського суспільства особливої значущості набувають питання формування нових життєвих стратегій, компетентності, посилення гнучкості та мобільності соціальної поведінки.

У цих умовах для України особливу актуальність набуває врахування факторів соціально-економічного розвитку, серед яких значна роль відведена людському чиннику. Особливе значення при цьому набуває система освіти. Високий рівень освіченості нації сприяє більшій сприйнятливості і дієвості економічних і соціальних реформ, формування правової та екологічної культури при здійсненні соціальної та технологічної діяльності, створює умови для прогресивної індивідуальної активності особистості в суспільстві.

Прагнучи набути статусу розвиненої держави, Україні підтримує розвиток усієї своєї ступеневої системи освіти, зростання інтелектуального потенціалу суспільства: за прогнозами ЮНЕСКО рівень національного добробуту, що відповідає світовим стандартам, досягнуть лише ті країни, працездатне населення яких на 40-60% складатимуть особи з вищою освітою.

У реформуванні освіти в Україні значною мірою враховується вплив загальних для сучасної цивілізації тенденцій розвитку. Основними тенденціями у формуванні системи освіти в Україні є: посилення процесу глобалізації економіки, взаємозв'язку і взаємозалежності держав світу. Ця тенденція зумовлена розвитком науки, технологій, виробництва, що призводить до формування загального світового економічного простору і планетарного інформаційного поля та інтенсивному обміну результатами матеріальної та духовної діяльності; формування позитивних умов для індивідуального розвитку особистості, її самореалізації у світі.

З урахуванням цього стратегічними пріоритетними завданнями реформування системи освіти в Україні є: побудова національної системи освіти, формування освіченої творчої особистості, забезпечення пріоритетного розвитку людини; функціонування і розвиток національної системи освіти на основі принципів гуманізму, демократії, пріоритетності суспільних і духовних цінностей; вихід системи освіти в Україні на рівень систем освіти розвинених країн світу шляхом докорінного реформування його концептуальних, структурних і організаційних основ [2].

Прийнято вважати, що освіта, заснована на інформаційних технологіях, представляє собою третю глобальну революцію в розвитку людства: перша пов'язана з появою писемності, друга - з винаходом книгодрукування. Нові інформаційні технології в освіті мають суттєві переваги. Дані технології сприяють ліквідації відставання периферійних районів держав від столичних та інших університетських центрів в контексті вільного доступу до освіти, інформації та культурних досягнень людської цивілізації. Вони створюють умови для розвитку світового освітнього простору, експорту та імпорту освіти, об'єднання світового інтелектуального, творчого, інформаційного та науково-педагогічного потенціалів.

Освітні інновації успішно впливають на вирішення комплексу соціально-економічних проблем, насамперед, на викорінення безробіття, злочинності і т.д.

Сучасні засоби телекомунікацій дозволяють розробити ефективні навчальні технології, підвищують якість і доступність освіти.

Для подальшого розвитку інформаційних освітніх технологій необхідно вирішити такі стратегічні проблеми: систематизації, тобто повинна бути єдина стратегічна політика в галузі освітнього процесу; комплексності (спільне використання психолого-педагогічного,

навчально-методичного та організаційного забезпечення інформаційних освітніх технологій); комунікацій (необхідно підняти рівень телекомунікаційних технологій при забезпеченні їх необхідним фінансуванням); стандартизації (існуючі інформаційні освітні системи якісно відрізняються один від одного за моделями, технологіями, формами організації); нормативно-правового забезпечення.

Вирішення вищезазначених проблем призведе до підвищення якості освіти.

Сьогодні, національна освітня система зазнає серйозні трансформації. Прагнення адаптуватися до світових стандартів освіти викликає необхідність першочергового вирішення таких ключових питань, як визначення місця ВУЗу в сучасному світі і зміна змісту вищої освіти, а отже і пов'язаної з цим модернізації освітніх структур, вдосконалення методики викладання, впровадження новітніх технологій в освітній процес та інших

Ставши самостійною і незалежною сферою діяльності, вища освіта прагне адаптуватися до нових умов, орієнтуючись на світові стандарти освіти. Проте пошук шляхів намітилися перетворень у цій сфері діяльності не повинно означати сліпе слідування світовим стандартам. Видається за доцільне, використовувати позитивні аспекти світової системи освіти, не зраджуючи забуттю власні освітні традиції.

Не можна ігнорувати той факт, що, як і в інших сферах діяльності, в освітній сфері склався свій ринок послуг, якому, як і будь-якому ринку, притаманне суперництво і конкуренція. Сьогодні потрібні нові підходи до організації роботи ВНЗ, гнучке управління, бачення перспектив. Цей процес заснований на всебічному аналізі, як вже сформованих, так і прогнозованих тенденцій функціонування освітніх структур, з урахуванням таких важливих трансформацій, як: зміна умов та порядку прийому до ВНЗ; перехід на якісно нові моделі освіти; можливість скорочення системи вищої освіти внаслідок насувається демографічної кризи; зростаюча конкуренція на ринку освітніх послуг.

Прагнучи набути статусу розвиненої держави, Україні підтримує розвиток усієї своєї ступеневої системи освіти, зростання інтелектуального потенціалу суспільства: за прогнозами ЮНЕСКО рівень національного добробуту, що відповідає світовим стандартам, досягнуть лише ті країни, працездатне населення яких на 40-60% складатимуть особи з вищою освітою.

Вектор сучасної політики і стратегії держави у розвитку національної системи освіти спрямований на її подальшу адаптацію до умов соціально-орієнтованої економіки, трансформації та інтеграції в європейське і світове співтовариство [3].

Освіта є могутнім чинником розвитку духовної культури українського народу, відтворення продуктивних сил суспільства. Ця гуманітарна сфера спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, професійно-практичної підготовки особистості, формування інтелектуального потенціалу нації та всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства.

Останнім часом Україна стала забезпечувати високорозвинені країни не тільки дефіцитними для них видами сировинних ресурсів і значними сумами незаконно вивезених валютних капіталів, а й науково-технічними знаннями. Відтік учених з країни набув просто загрозливих масштабів. Щороку Україну покидає приблизно 6 тисяч наукових працівників, 2,5-6 тисяч комп'ютерщиків, а на заробітки виїжджають понад 90 тисяч фахівців з вищою освітою. Багато випускників українських вищих навчальних закладів серед тих, хто пройшов стажування в Німеччині, Великій Британії або США, залишається там працювати. Виходом з цієї ситуації є створення в країні сприятливих умов для реалізації творчого потенціалу молоді, що можливо за наявності розвиненої та високотехнологічної економіки, адже за слабкої економіки завжди буде вплив інтелекту і кадрів. Але чи можливо уявити, що нинішня українська держава надасть обдарованим молодим людям (причому не одиницям, а тисячам юнакам і дівчатам) якийсь грант на навчання за кордоном і всі вони повернуться. До того ж, в Україні абсолютно не відпрацьована система грантів, позик на отримання освіти, немає відповідних фондів, які могли б підтримувати освіту.

Якісний рівень освіти забезпечується за допомогою відповідних механізмів, що отримали назву моніторингу, який розуміється як система збирання, опрацювання та розповсюдження інформації про діяльність освітньої системи, що забезпечує безперервне відстеження її стану і прогнозує розвиток [4].

Відмінними рисами навчального процесу у вищих навчальних закладах є гнучкість, адаптивність, модульність, економічна ефективність, орієнтація на споживача, опора на передові

комунікаційні та інформаційні технології. У зв'язку з тим, що сучасне суспільство вступає в епоху інформатизації, характерною тим, що інформація стає одним з найважливіших ресурсів, в освітньому процесі світового рівня спостерігається такий процес, як глобалізація – процес, який передбачає в галузі освіти інтеграцію та координацію національних освітніх систем.

Соціально-економічні та політичні зміни в суспільстві, зміцнення державності, входження України в світове співтовариство неможливі без структурної реформи національної системи вищої освіти. Пріоритетною завданням є модернізація вищої освіти відповідно до сучасних міжнародних вимог. Глобальний характер змін, що відбуваються наприкінці на початку ХХІ століття, зумовлює як першочергове завдання інтеграцію системи освіти України в європейський освітній простір. Українська освітня система має адаптуватися до європейської системи і при цьому зробити власний вагомий внесок у її збагачення. Європейська освіта набуває рис глобальної, інтердержавної та полікультурної системи з формування нової генерації особистостей при збереженні та розвитку національного характеру її національних підсистем [5].

Висновки. Таким чином, одним з напрямів реформування вищої освіти є інтеграція у світовий освітній і науковий простір. Це має забезпечити реальне входження національної системи вищої освіти в світовий освітній і науковий простір шляхом її інтернаціоналізації, досягнення належного рівня відкритості та прозорості та інституціонального вдосконалення. Вища освіта має бути фактором підвищення конкурентоздатності вітчизняної економіки. Основними викликами системи вищої освіти є необхідність забезпечення підготовки кваліфікованих спеціалістів для ринку праці, перетворення економічної моделі на “економіку, що базується на знаннях”, забезпечення інноваційності розвитку системи освіти і економіки, необхідність закладів вищої освіти готувати фахівців до вимог ринку праці.

Список використаної літератури

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 338-340.
2. Національна доповідь "Розвиток системи освіти в Україні в 1995-2004 рр.". - Національна доповідь України, представлений на Міжнародний форум «Освіта для стійкого розвитку: на шляху до суспільства знання».
3. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія / за ред. П. Ю. Сауха. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 444 с.
4. Олійник П. М. Передові педагогічні технології, дидактично-методичні особливості та можливості їх / П. М. Олійник // Метод навчання і наукових досліджень у вищій школі : на-вч. посіб. / за ред. С. У. Гончаренка, П. М. Олійника.- К. : Вища шк., 2003. – С. 138.
5. Журавський В.С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні. – К.: Видавничий дім “Ін Юре”, 2003. – 4 16 с/

References

1. Encyclopedia of Education / Acad. ped. Sciences of Ukraine; Goal. Ed. V. Kremen. K. : Yurinkom Inter, 2008. 338-340.
2. The national report "Development of Education in Ukraine in 1995-2004 ..". - National Report of Ukraine presented at the International Forum "Education for Sustainable Development: Towards Knowledge Societies".
3. Innovation in Higher Education: Problems, Experience and Prospects: monograph / ed. PY Saukh. - Zhytomyr, 2011. 444 p.
4. Oleinik P. (2003) Advanced educational technology, didactic and methodological characteristics and their possible. *Method of teaching and research in higher education* / Ed. U. S. Goncharenko, P. K. Oliynyk.- K,138.
5. Zhuravsky V. (2003) Higher education as a factor of state and culture in Ukraine. - K. : Publishing House "In Jure's. 416.

IVANOVA Svitlana Volodymyrivna,

Candidate of Science State inspection of educational institutions of Ukraine

e-mail: tetyanna@ukr.net

INNOVATION IN EDUCATION. CURRENT PROBLEMS OF HIGHER EDUCATION REFORM IN UKRAINE ASPECT INTEGRATION

Summary. In the article the actual problem of innovation in educational practice in higher education. The common innovative trends in the context of European integration and globalization of world processes in higher education, innovation processes in education, based on modern methodological approaches; features development and implementation of educational activities in innovative technologies of the modern professional development specialist. The study highlights the problem in the following areas: conceptual framework and methodological approaches to higher education in the information society; Practice implementing educational innovations in professional education of future professionals; innovative methodological aspects of training students in high school.

Reveals the question on how to improve the competitiveness of any country in the world today that provide a transition from extensive use of human resources with low levels of basic training to the intensive use of skilled labor, adapted to the conditions of socially oriented economy of innovation type. Building such an economy requires the formation of the country's integrated system of effective transformation of modern knowledge in new technologies, products and services that find their ultimate consumers in the domestic or global markets is needed to develop effective national innovation system. Ukrainian society that opens its national self-identity, of fundamental importance to the development problems of improving the management of innovation processes in higher education, the analysis of the current state of the national higher education system, opening the social mechanisms of innovation.

Keywords: *innovation, higher education, the European educational space, information technology, professional qualifications.*

Одержано редакцією 18.01.2016

Прийнято до публікації 19.01.2016